

Altıncı Asıl'da nazara verilen meseleler, bazı yerlerde tekraren zikredilmektedir. Burayı daha iyi anlayabilmemiz için bir iki misalle izahını istirham ediyoruz?

"Altıncı Asıl: Beynennas iştihar bulmuş bazı hikâyeler bulunuyor ki, durub-u emsal hükmüne geçer. Hakiki manasına bakılmaz; ne maksad için sevk edilir, ona bakılır. İşte bu nev'den beynennas tearüf etmiş bazı kıssa ve hikâyatı, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, bir maksad-ı irşadi için temsil ve kinaye nevinden zikredivermiş. Şu nevi meselelerin mana-i hakikisinde kusur varsa, örf ve adat-ı nasa aittir ve tearüf ve tesamu-u umumiye racidir."(1)

Tarih boyunca insanların, teşbihli ve kinayeli bir anlatımı kullandıklarını görmekteyiz. Teşbih sanatını sadece edebiyatçılar değil, filozoflar, âlimler, arifler ve bilge insanlar da kullanmışlardır.

Bu konuyu izah eden en güzel ifadelerden biri, "**Teşbihte hata olmaz.**" sözüdür. Bir kişi, bir konuyu teşbih ve temsille anlatacaksa, onun vereceği misalin hatalı olmasına değil, vereceği mesaja bakılır. Teşbih ve temsillerle meselenin daha iyi anlaşılması sağlanır.

Mesela, konuyla hiçbir alakası olmayan bir söz üzerine, "Dam başında saksağan, vur beline kazmayı." diyebilirsiniz. Dinleyenler bu sözün manasına bakmadan sadece verdiği mesaja yoğunlaşırlar.

Hz. Peygamberin (asm) de o toplumun içinde yetişen bir zat olarak, onların dilleri ile konuşması ve onların istimal ettikleri teşbihleri kullanması elbetteki gayet tabii bir durumdur.

Arapların, haddini aşan ve inatçı olan kişilere "**şeytan**" demek âdetleri olduğu gibi, şekli ve görünüşü çirkin olan şeyleri de şeytanlara benzetirlerdi. Güzel olanları da meleklerle teşbih ederlerdi.

Böylece **kötü ve şerli şeylerin** en çok temsil edildiği şey **şeytan, güzel ve hayırlı şeylerin** benzetildiği şey de **melek** olmaktadır. Şeytanın temsil olarak kullanılmasına şu hadisi misal verebiliriz:

Bir adam saçlı sakalı dağınık bir vaziyette Hz. Peygamber'in yanına gelir, Hz.

Peygamber eliyle, adama işaret ederek sanki saç bakımını yapmasını emreder. Adam saçını sakalını düzelterek geri gelir ve Peygamber (asm);

“Şu hâl, sizden birinizin şeytan gibi saçı dağınık bir vaziyette gelmesinden daha hayırlı değil mi?” buyurur.(2)

Bu hadis-i şeriften de anlaşıldığı gibi, Hz. Peygamber (asm), herkesin âşına olduğu böyle benzetmelerle, saçı başı dağınık olmanın iyi bir hâl olmadığını, öyle kişileri şeytana benzetmek suretiyle beyan etmiştir.

Diğer bir misal, Hz. Aişe validemizin bir sözüyle alakalıdır. O şöyle demiştir:

“Bir ay geçirdi. Ardından bir ay daha, bir ay daha... Allah Rasulü (asm)'in evinde ateş yanmazdı. (Yeğeni Urve anlatıyor) Dedim ki:

'Ey teyze ne yerdiniz, ne ile geçinirdiniz?' (Dedi ki)

'Hurma ve sudan ibaret olan şu iki siyah ile geçinip yaşadık.'"3)

Görüldüğü gibi rivayette, Hz. Aişe (ra) hurma ile beraber suya da **siyah** demektedir. Suyun siyah olmadığı ise aşikâr bir durumdur. Fakat suya mecaz yoluyla siyah diyen, o zamanın kültürüdür. Eğer bu mecazda bir isabetsizlik varsa, o zamanın yaygın kabulüne ait bir kusur olur.

İşte Üstad Hazretlerinin beyanına göre, bazı hadis-i şeriflerde görülebilen bazı garib tabirlerin bir sebebi de o zamanın Arap milletinde böyle kullanılmış olmasıdır. Bunlara **"galat-ı meşhur"**, yani **"meşhur yanlış"** tabir edilir ve genel kabul gördüğünden kusur sayılmaz.

Eğer bu durum iyi anlaşılmazsa, hadiste geçen bazı teşbihler, meseller ve hikâyeler hatalı kabul edilerek hadise ilişilebilir. Hâlbuki kusur hadiste değil, onların kaynağı olan örf, âdet ve kültürlerdedir.

Dipnotlar:

- 1) bk. [Sözler, Yirmi Dördüncü Söz, Üçüncü Dal.](#)
- 2) bk. Muvatta, Şaar, 7.
- 3) bk. Müslim, Zühd 26.